

1.651

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ ПРИРОДЕ И НАУЧНО ПРОУЧАВАЊЕ
НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

МИЛОРАД МИЛОШЕВИЋ-БРЕВИНАЦ

ПРОИЗВОДЊА И ПРОДАЈА КАТРАНА У СТУДЕНИЦИ

БЕОГРАД
1954

1657

С А Д Р Ж А Ј

	Страна
Предговор — — — — —	5
Значај борја и катрана у животу Студеничана — — — — —	7
Где се највише производио катран — — — — —	15
Студеничко знање о боровој грађи — — — — —	17
Припреме за печење катрана — — — — —	21
Средства за печење и прихватање катрана — — — — —	34
Оправљање оштећених мшина — — — — —	43
Од катранског до лучарског засмољавања — — — — —	44
Употреба катрана — — — — —	47
Катранције—киридије — — — — —	51
а) Успутно кредитирање катранција — — — — —	60
б) Ослонци по селима Источне Србије — — — — —	67
б) Катранције као обавештајци и преносици порука — — — — —	67
Прелаз са катранског на савремено смоларење — — — — —	68

ПРЕДГОВОР

Колико ми је познато досад се није исцрпније и посебно писало о катрану и катранцијама у Студеници.*) О томе постоје само осврти и узредна запажања. На пример, Јосип Панчић је 1857 године у извештају о свом првом путу са лицејцима по Србији навео Хердерову забелешку из 1835 године о борју и катрану у Студеници, тј. о маси оборених стабала борових поред пута, од којих су само доземни делови били искоришћени за печење катрана, а горњи делови и саме круне су сстајале и трулиле. То је још било време кад се и у Студеници производио катран онако како се до наших дана производи у Полимљу, на Златибору и у сливу Белога Рзава на Тари. Анонимни путописац у „Венцу награде“ из 1867 године, у чланку „Кратак опис путовања од Београда до Новог Пазара“ такође је забележио како се пече катран у студеничком срезу Такову. Ни тај путописац тада није запазио лупље на боровима, већ посечене крупне борове из којих се пекао катран. Значи још није било заведено засмољавање, односно иверање. У књизи „Основне школе у Кнежевини Србији за 1880 годину“, писац др. Никола Петровић каже „да је Таково давало добар луч и катран“. У књизи „На мирисном Златибору“, коју је написао Срет. Ј. Поповић 1896 године, између осталог се каже: „катран се производи једино у овом (златиборском) срезу и тек нешто мало у Срезу студеничком.“ Исцрпније од свих изнео је о катрану и о студеничким катранцијама Радомир М. Илић у антропогеографској студији „Ибар“ (СЕЗ, прво одељење VI/3, 1905 г.). Више о разношењу, а мање о производњи студеничког катрана, говори и Сима Тројановић у књизи „Наше кириције“ (СЕЗ, друго одељење, XIII/7, 1909 г.). Исто тако Миливоје М. Савић узредно се дотиче студеничког катрана у својим књигама „Наша индустрија и занати“ I и II део, 1922 године и „Привредне прилике“ (на књизи није означено из које је године).

*) Овде је, углавном, реч о катрану и катранцијама у сливу реке Студенице, али кратко ће се спомињати некадашња производња катрана и у сливу реке Брвенице и реке Трнавe у Студеничком срезу.